

ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ АКТИВІВ ТА ПАСИВІВ ПІДПРИЄМСТВА

ECONOMIC ESSENCE OF THE CONCEPT OF ASSETS AND LIABILITIES OF THE ENTERPRISE

УДК 658.15

DOI: <https://doi.org/10.32843/infrastruct49-53>**Ярмак О.В.**

к.е.н., доцент, доцент кафедри міжнародного бізнесу, фінансів та обліку Харківський торговельно-економічний інститут

Київського національного торговельно-економічного університету

Махортов Д.В.

студент Харківський торговельно-економічний інститут

Київського національного торговельно-економічного університету

Yarmak Olga

Kharkiv Institute of Trade and Economics Kyiv National University of Trade and Economics

Makhortov Denis

Kharkiv Institute of Trade and Economics Kyiv National University of Trade and Economics

У статті розглянуто різні концепції щодо сутності активів та пасивів підприємства. У період загостреної конкуренції в економічній діяльності суб'єктів господарювання важливу роль відіграють показники фінансової стійкості, що значно збільшує значення аналізу фінансового стану. Для того, щоб підприємство змогло зберегти свої ринкові позиції, необхідно ефективно управляти його активами та пасивами. Аналіз якості управління активами і пасивами дасть змогу оцінити ефективність та рентабельність економічної діяльності підприємства і перспективи його розвитку, а потім відповідно до отриманих результатів прийняти обґрунтовані рішення. Тому потрібно розуміти значення активів та пасивів підприємства. Враховуючи визначення науковців, можна вважати, що активами підприємства виступають економічні ресурси, які є його власністю та використовуються ним у процесі господарської діяльності, а в майбутніх періодах очікується отримання прибутку від їх використання. Більшість науковців пов'язують пасив з зобов'язанням підприємства перед кредиторами, які є наслідком минулих подій і погашення яких передбачається на майбутні періоди.

Ключові слова: активи, пасиви, активи підприємства, власний капітал.

В статье рассмотрены различные концепции относительно сущности активов и пас-

сивов предприятия. В период обостренной конкуренции в экономической деятельности субъектов хозяйствования важную роль играют показатели финансовой устойчивости, что значительно увеличивает значение анализа финансового состояния. Для того, чтобы предприятие смогло сохранить свои рыночные позиции, необходимо эффективно управлять его активами и пассивами. Анализ качества управления активами и пассивами позволит оценить эффективность и рентабельность экономической деятельности предприятия и перспективы его развития, а затем в соответствии с полученными результатами принять обоснованные решения. Поэтому нужно понимать значение активов и пассивов предприятия. Учитывая определение ученых, можно считать, что активами предприятия выступают экономические ресурсы, которые являются его собственностью и используются им в процессе хозяйственной деятельности, а в будущих периодах ожидается получение прибыли от их использования. Большинство ученых связывают пассив с обязательствами предприятия перед кредиторами, которые являются следствием прошлых событий и погашение которых предполагается на будущие периоды.

Ключевые слова: активы, пассивы, активы предприятия, собственный капитал.

The article considers various concepts regarding the nature of assets and liabilities of the enterprise. The balance sheet is a mirror image of the state of assets and liabilities of the enterprise at a certain point in time. On the basis of balance sheet information is assessed not only the amount of funds raised by the company to finance activities, but also the directions of their placement in production and other resources of the enterprise, so you need to understand the concept of assets and liabilities. In the period of intensified competition in the economic activity of economic entities, indicators of financial stability play an important role, which significantly increases the importance of the analysis of financial condition. In order for an enterprise to be able to maintain its market position, it is necessary to effectively manage its assets and liabilities. Analysis of the quality of asset and liability management will allow to assess the efficiency and profitability of economic activity of the enterprise and the prospects of its development, and then in accordance with the results - to make informed decisions. Therefore, you need to understand the value of assets and liabilities of the enterprise. Given the definition of scientists, we can assume that the assets of the enterprise are economic resources that are its property and used by it in the course of economic activity, and in future periods are expected to make a profit from their use. Most scholars associate liabilities with the company's liabilities to creditors that result from past events and are expected to be settled in future periods. In scientific works of both domestic and foreign authors, many definitions of the concept of assets and liabilities of the enterprise, some of them are given in the article. The purpose of the study is to substantiate the theoretical foundations of assets and liabilities of the enterprise. After analyzing the views of various scholars on the interpretation of this definition, we can say that some scholars define the "liability" based on its place in the balance sheet. Taking into account the views of economists, it was concluded that the liability should be understood as the capital of the founders, which in the process of the enterprise changes depending on the obligations that characterize the relationship with the state, employees and other institutions.

Key words: assets, liabilities, assets of the enterprise, equity.

Постановка проблеми. Баланс є дзеркальним відображенням стану активів і пасивів підприємства на певний момент часу. На основі балансової інформації проводиться оцінка не тільки обсягу залучених підприємством коштів для фінансування діяльності, але й напрямів їх розміщення у виробничі та інші ресурси підприємства, тому потрібно розуміти поняття активів та пасивів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням поняття активів та пасивів підприємства присвячені праці таких учених, як С.Н. Щаділова, В.П. Савчук, Л.О. Коваленко, Л.М. Ремньова,

Г.О. Крамаренко, О.Є. Чорна, А.М. Поддєрьогін, Б. Нідлз, Х. Андерсен, Д. Колдуел, А.А. Благодатін, В.П. Пантелєєв та інші.

Постановка завдання. Метою дослідження є обґрунтування теоретичних основ активів та пасивів підприємства, проведення аналізу та оцінки стану та структури активів та пасивів підприємства на основі визначення теоретичних понять різних науковців у різний час.

Виклад основного матеріалу дослідження. Діяльність кожного підприємства спрямована на отримання прибутку шляхом виготовлення продукції

та надання різного виду послуг. Для цього суб'єкт господарювання повинен мати в розпорядженні майно (машини, обладнання, сировину, будівельні споруди тощо), що у процесі виробництва переносить свою вартість на вартість виготовленої продукції. Головним завданням підприємства є формування достатньої кількості перерахованих вище ресурсів, щоб забезпечити безперебійний процес виробництва, оскільки будь-який збій призведе до фінансових збитків. Для цього ведеться облік майнових ресурсів у балансі. Відповідно до Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 2 «Баланс» у розділі «Активи» відображається лише те майно, яке можна достовірно оцінити в грошовому вимірі, а в майбутньому від такого майна очікується одержання прибутку.

У наукових працях як вітчизняних, так і зарубіжних авторів пропонується безліч визначень поняття «активи підприємства», окремі з них наведено в таблиці 1.

Враховуючи наведені вище визначення, можна вважати, що активами підприємства виступають економічні ресурси, які є його власністю та використовуються ним у процесі господарської діяльності, а в майбутніх періодах очікується отримання прибутку від їх використання.

Оскільки активи – це майнові цінності підприємства, які мають вартість, то питанню її визначення приділяється багато уваги. Результати оцінки вартості активів впливають на різні аспекти господарської діяльності підприємства:

- 1) визначають об'єктивність бухгалтерського обліку та формування фінансової звітності;
- 2) визначають потребу в капіталі, необхідному для формування активів;
- 3) вартість активів впливає на рівень собівартості продукції та цінову політику;
- 4) реальна оцінка вартості активів визначає об'єктивність фінансових результатів діяльності;
- 5) вартість активів використовується під час залучення підприємством кредитів для їх майнового забезпечення;
- 6) оцінка вартості активів є обов'язковою під час майнового страхування;
- 7) вартість активів являє собою базу для розрахунків з метою оподаткування;
- 8) вартість активів безпосередньо впливає на формування показника ринкової вартості підприємства, який у системі фінансового менеджменту є одним із найважливіших [1, с. 111].

Таблиця 1

Наукові підходи до визначення поняття «активи підприємства»

Автор	Визначення
Щаділова С.Н.	Активи – це всі ті об'єкти обліку, які вимагають вкладення засобів (витрат).
Савчук В.П.	Активи підприємства – це його ресурси, які повинні принести підприємству вигоди у майбутньому.
Коваленко Л.О., Ремньова Л.М.	До активів відносять всі види майна підприємства, що належать йому на праві власності та використовуються для здійснення статутної діяльності.
Шелудько В.М.	Активи підприємства – це майно в його матеріальній та нематеріальній формах, придбане підприємством за рахунок власних або залучених ресурсів, що перебуває у його розпорядженні та призначене для використання у фінансово-господарській діяльності з метою отримання прибутку
Крамаренко Г.О., Чорна О.Є.	Активи балансу містять відомості про розміщення капіталу, що є в розпорядженні підприємства, тобто про вкладення в конкретне майно і матеріальні цінності, про витрати підприємства на виробництво і реалізацію продукції та про залишки вільної готівки.
Філімоненков О.С.	Активи – сукупність засобів праці та предметів праці, які беруть участь у створенні продукту.
Бланк І.О.	Активи – економічні ресурси підприємства у формі сукупних майнових цінностей, що використовуються у господарській діяльності з метою одержання прибутку.
Василенко Л.П.	Активи підприємства являють собою контрольовані ним економічні ресурси, сформовані за рахунок інвестованого у них капіталу, що характеризуються детермінованою вартістю, продуктивністю і здатністю генерувати дохід, постійний оборот яких у процесі використання пов'язаний з факторами часу, ризику та ліквідності.
Загородній А.Г., Вознюк Г.Л.	Активи – економічні ресурси підприємства у формі сукупних майнових цінностей, що використовуються в господарській діяльності та належить підприємству на правах власності чи у формі претензій (вимог) за зобов'язаннями інших осіб.
Стоянова Є.С.	Активи підприємства відображають інвестиційні рішення, прийняті компанією за період її діяльності.
Джей К. Шим	Активи – все те, чим володіють, наприклад, земля і машини.
Суторміна В.М., Федосов В.М.	Активи – це економічні ресурси компанії, які мають принести дохід у результаті очікуваних операцій.
Пріб К.А., Федько В.І.	Активи – це майно, зокрема кошти, цінні папери, основні фонди та оборотні активи, розрахунки з дебіторами, об'єкти права інтелектуальної, в тому числі промислової, власності та притримані до них права, що є об'єктом права власності або повного господарського відання.
Артемов Л.В.	Активи – це сукупність майнових прав, що належать фізичній або юридичній особі.
Поддєрьогін А.М.	Активи – ресурси, які перебувають у розпорядженні підприємства і використання яких веде до збільшення економічних вигод у майбутньому.

Згідно з Національним положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» (Н(С)БО 1, бухгалтерський баланс складається з двох частин – активу і пасиву, за результатами аналізу яких можна визначити «фінансове здоров'я» підприємства та подальші перспективи його розвитку. Важливе значення відіграє стан пасиву, оскільки показує наявні кошти суб'єкта господарювання та його зобов'язання перед кредиторами.

Видатні економісти Ж.-Б. Сей, А. Смітт, Д. Рікардо, К. Маркс та інші використовували термін «пасив» у значенні терміна «капітал», як визначення власності, та підкреслювали, що право власності на майно означає термін «капітал». Пасиви – це капітал (власність), визначене у вартості (грошах) боргове зобов'язання підприємства (юридичної особи) або громадянина (фізичної особи) стосовно іншого підприємства (юридичної особи) або громадянина (фізичної особи). Пасиви показують джерело формування активів – майна підприємства або громадянина, тобто вказують, кому винне підприємство або громадянин за все майно, яке вони мають у своєму розпорядженні.

Серед думок сучасних учених-економістів важко виділити однозначне трактування терміна «пасив». Розглянемо окремі визначення, наведені в таблиці 2.

Враховуючи наведені вище визначення, видно, що більшість науковців пов'язують пасив із зобов'язаннями підприємства перед кредиторами, які є наслідком минулих подій і погашення яких передбачається на майбутні періоди.

Аналізуючи табл. 2, відзначимо, що пасив балансу визначається як:

1) власні та залучені засоби для діяльності, що визначають виробничі відносини;

2) джерела формування господарських засобів;

3) джерела формування та цільового призначення засобів підприємства;

4) зобов'язання, які призводять до потенційного зменшення доходів;

5) ресурси, згруповані за призначенням: власний капітал і боргові зобов'язання.

Отже, актив або активне майно, як зазначає І.П. Бабенко, – це сукупність речових та неречових цінностей, які знаходяться в розпорядженні державного або приватного (одноосібного і колективного) господарства або підприємства, що становлять його власність, без відношення до наявних боргів [2, с. 10].

Слід відзначити, що, розкриваючи термін «пасив», автори не обмежуються однією ключовою характеристикою. Виділяється три основні підходи до трактування пасиву: економічний, юридичний та бухгалтерський. Так, проф. В.В. Сопко, крім визначення, характеризує пасив, виходячи з юридичного аспекту, як виробничо-правові відносини та відносини власності, які виникли між підприємством та іншими суб'єктами господарювання. Аналогічний підхід у проф. Ф.Ф. Бутинця, який пасив розглядає з двох позицій. Пасив володіє інформацією про два типи платіжних вимог – вимоги кредитора, які є зобов'язаннями, та залишкові вимоги інвесторів, які є капіталом. Пасив – це ресурси, передані підприємству кредиторами та інвесторами, і вимоги кредиторів щодо засобів підприємства. Така ознака може мати місце, але її слід враховувати разом з іншими характеристиками пасиву.

Таблиця 2

Трактування терміна «пасив» у економічній літературі

Автор	Визначення
Нідлз Б., Андерсен Х., Колдуел Д.	Пасив – зобов'язання, що припускають потенційне зменшення доходів, що виходить із отриманих активів або послуг від інших юридичних осіб, які прийняті даними юридичними особами в результаті раніше проведених операцій, здійснених у минулому.
Сопко В.В.	Пасив – сума власних і позичених коштів для господарювання, що виражає виробничі (господарські) відносини.
Кужельний М.В., Линник В.Г.	Пасив – це система показників, які відображають джерела утворення й цільове призначення засобів господарства, згрупованих у якісно однорідні групи.
Бутинець Ф.Ф.	Пасив – перелік джерел фінансування активів. Терміном «пасив» позначаються два поняття: борги кредиторам та вся сума внесених у підприємство капіталів, як власних, так і залучених.
Бакаєва А.С.	Пасив – сукупність зобов'язань, які виникають у результаті заборгованості організації внаслідок її господарської діяльності, розрахунки за якою призводять до витрачання коштів.
Благодатін А.А., Пантелєєв В.П.	Пасив – частина бухгалтерського балансу, що характеризує джерело утворення та цільове призначення коштів; заборгованість фірми або окремої особи; сукупність боргів і зобов'язань підприємства (на противагу активам); перевищення витрат над надходженням.
Борисов А.Б.	Пасив – усі офіційні вимоги по відношенню до економічного суб'єкта.
Уолт І.Н.	У термінах балансового звіту пасиви являють собою джерела фінансування. Це ті засоби, за рахунок яких придбаються активи компанії.
Шпруг Ч.Е.	Пасив – те, що я винен.
Шмаленбах У.	Пасив – доходи, які ще не стали витратами.
Понайотопуло К.	Пасив – права третіх осіб та власника даного господарства (капітал), які розповсюджуються на майнову масу.

Висновки з проведеного дослідження. Проаналізувавши погляди різних учених щодо тлумачення цього поняття, можна сказати, що частина науковців визначають «пасив», виходячи з його місця в балансі. Беручи до уваги погляди вчених-економістів, дійшли висновку, що під пасивом слід розуміти капітал засновників, що у процесі діяльності підприємства змінюється залежно від зобов'язань, які характеризують відносини з державою, працівниками та іншими установами.

Дослідження активу і пасиву балансу знайшло відображення і в іноземній економічній літературі. Так, Б. Нідилз та Х. Андерсон пропонують дві сторони балансу розглядати з двох позицій: ресурси і вимоги; джерела фондів і напрями їх використання. За першого підходу – статті активів – це економічні ресурси підприємства. Сума для кожного активу враховується відповідно до основних принципів. Статті пасивів – це вимоги до підприємства зі сторони інвесторів (власників) та кредиторів [3, с. 30].

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Янковська В.А., Семенець А.О., Кузнєцова С.О. Управління активами та пасивами підприємства. *Фінанси, банки, інвестиції*. 2013. № 6. С. 111–114.
2. Сіменко І.В. Аналіз господарської діяльності : навчальний посібник. Київ : Центр учбової літератури, 2013. 384 с.

3. Бригідир Н.З. Механізм управління капіталом підприємства. Всеукраїнська науково-практична конференція студентів, аспірантів, молодих вчених, 12 квітня 2016 р. Тернопіль, 2016. С. 99–101.

4. Непочатенко О.О., Мельничук Н.Ю. Фінанси підприємств : підручник. Київ : Центр учбової літератури, 2013. 504 с.

5. Поддєрьогін А.М., Білик М.Д. Фінанси підприємств : підручник. Київ : КНЕУ. 2008. С. 328–395.

REFERENCES:

1. Yankovska V.A., Semenets A.O., Kuznietsova S.O. (2013) Upravlinnia aktyvamy ta pasyvamy pidpriemstva [Asset and liability management of the enterprise]. *Finansy, banky, investytsii*, no. 6, pp. 111–114.
2. Simenko I.V. (2013) Analiz hospodarskoi diialnosti [Analysis of economic activity]. Kyiv: Tsentr uchbovoi literatury. (in Ukrainian)
3. Bryhidyr N.Z. (2016) Mekhanizm upravlinnia kapitalom pidpriemstva [The mechanism of capital management of the enterprise]. Vseukrainska naukovopraktychna konferentsiia studentiv, aspirantiv, molodykh vchenykh, 12 kvitnia 2016. Ternopil, pp. 99–101.
4. Nepochatenko O.O., Melnychuk N.Yu. (2013) Finansy pidpriemstv [Enterprise finance]. Kyiv: Tsentr uchbovoi literatury. (in Ukrainian)
5. Poddierohin A.M., Bilyk M.D. (2008) Finansy pidpriemstv [Enterprise finance]. Kyiv: KNEU, pp. 328–395.